

Панська ялинка

Остап Вишня

ПАНСЬКА ЯЛИНКА

1

Ой, тої зими йшов такий лапатий-лапатий та густий сніг і так того снігу було багато, що довелося прокладати лопатами стежки і до комори, і до свининця, і до клуні.

Як вискочимо ми було із саней на стежку снігову, — а ми тоді ще й до школи не ходили, малі були, — та й бігаємо тими стежками, ніби між білими сніговими мурами, — аж мало не по вуха нам, — так багато нападало снігу.

Біжимо, біжимо, а тоді в сніг, — беркиць! — і пірнаємо у сніг з головами.

Весело!

І мати з батьком не сумні, не похмурі, бо баба наша говорили:

— То добре, як снігу багато! То — на врожай!

Ми, діти, і на санчатах із гори спускалися, і прив'язували до правого чобота дерев'яну колодочку, і гасали по шляху, підстрибуючи, мов на справжньому ковзані, ліпили снігову бабу, билися сніжками.

А як парубчаки було нас, дітей, на крутілці покрутять! Ой, скільки того галасу та сміху!

А ви знаєте, що таке крутілка?

Крутілка — дуже цікава штука. Як замерзне річка чи ставок, що вже по льоду можна сміливо ходити, тоді в кригу забивають кілка, на кілок одягають колесо з воза, до колеса прив'язують довжелезного дрюка з прип'ятими на кінці санчатами. Межи спицями в колесі встромлюються палки, тими палками крутять колесо, прив'язані до дрюка санчата літають круг кола по льоду вихором. Так ото старші хлопці як понасадовлять нас, малих, на санчата, як почнуть крутити, та розкрутять було так, що годі на санках усидіти, — і ми грудками було вилітаємо з санок і по льоду летимо, та в сніг!

Снігова зима — велика була для дітей радість...

2

Жили ми у панській економії на хуторі, бо батько працював у поміщика.

От одного разу перед різдвяними святами батько прийшов додому та й каже:

— Пан наказав у суботу привезти дітей до нього на ялинку.

Мати занепокоїлася:

— Отакого ще панові заманулося! Навіщо їм та ялинка? Та й малі вони ще по панах їздити!

Батько, поміркувавши, відповів:

— Та воно так! Та що зробиш: пан розгнівається, як не зробимо!

Мати своєї:

— До пана десять верстов! Зима, холодно! Як вони туди поїдуть? Поморозимо дітей!

— Та якось довеземо! На санки халабуду, намостимо більше сіна, повкутуємо дітей у кожухи та й поїдемо!

Ми, діти, слухавши розмову батька й матері, і не дихали та все думали: "Що ж ото воно за ялинка?"

Ніякої ніколи ялинки у нас удома не було. Різдвяних свят ми теж чекали, але не для ялинки, — ми ходили до дядька й до дядини колядувати та щедрувати, носили бабусі вечерю. За це нам давано цукерок та по "золотій" копійці — для цього дядько та бабуся приберігали новіновісінькі копійки, "золоті", як ми їх узивали.

А найбільша для нас радість була перед святами, коли в дядька кабана кололи.

Заколовши кабана, дядько його смалив, потім обгортав соломною, а ми всі разом із дядьком і з дядиною "душили" кабана — повилазимо на кабана і гуцикаємося на ньому. Щоб сало м'якеньке було!

За це нам дядько давав по шматочку смаленого кабанячого хвоста й вуха.

Така була радість, що й не говоріть!

І раптом вам — ялинка! Та ще в пана!

З

У суботу ще зранку ми почали збиратися.

Мати всіх нас повмивала з милом. На хлопцях новенькі сорочечки й штанчата, на Парасі — червоне у смужечку платтячко, та ще й разок доброго намиста із срібним посередині коповиком на шию Парасі наділа.

А які сани батько приладнав, не сани, а ґринджоли! На них він поклав кучу — оту штукенцію, що горшки з макітрами в ній гончарі по ярмарках возять або полову з поля транспортують, повну кучу наклав сіна, нап'яв зверху халабуду, — такий вийшов, як понинішньому — лімузин, що куди вам! В оглоблі запряг Жолудя, — здоровенний бурий кінь такий був у маєтку, а на пристяжку — білокопиту Кислицю. А за Кислицею біг стригун Вітер.

Повкутували нас у кожуха та в свитки, і поїхали ми.

Повіз нас батько, а мати з меншими залишилися вдома, бо малих іще не можна було "у світ" вивозити — братик іще тільки на ноги спинався, а сестричку тільки місяць тому як баба під калиною знайшла.

Приїхали ми до панського палацу без ніяких пригод — тільки в одному ярку саникуча забігли, дуже на бік нахилилися, хотіли перекинутися, та батько встиг вискочити й плечем підважити сани, — ми тільки лобами стукнулися.

Приїхали зарані. Пан наказав прибути на сьому годину вечора, — так ми ще у батькового кума, в дядька Мехтодія, панського кучера, до початку пересиділи, від сіна пообтрушувалися.

От і вечір. Пішли ми у панські горниці.

Ідемо, тремтимо, бо пан сердитий був і ми його боялися. Поприходили в горниці. Там посеред великої кімнати стоїть велика ялинка, на ній багато свічечок горить, круг неї паненята з паннами стрибають. Стара пані на роялі грає.

Старий пан сидить у кріслі і "стріляє" хлопавками.

Вистрелить та до нас:

— Страшно чи ні? — питає.

А ми купкою тулимося біля дверей, не спускаючи очей з ялинки.

Ось пан як закричить: — Андрію! Люльку!

Біжить Андрійко, "козачок", несе панові люльку з довжелезним цибухом, дає її панові, а сам стає навколішки, щоб запалити люльку.

Андрійко чи підсковзнувся, чи що там таке трапилося, тільки він якось упав і вибив панові з рук люльку. Пан його як штурхоне.

А наша Парася як закричить — злякалася!

Старий пан заткнув уха, ми кинулися до Парасі, я зачепив гілку на ялинці, впала з ялинки свічка на якусь панянку. Та в крик! Всі забігали, заметушилися! Я кинувся гасити свічку та збив з ніг панянку. Але нічого такого страшного не скоїлося, тільки метушня. Панянка підвелася, скривила губи й кудись подалася.

Батько нас усіх "вигорнув" з кімнати в коридор, та й пішли ми до кучера, а на другий день вранці поїхали додому.

Батькові пан виговоряв тоді, що ми, діти, дуже в нього дикі!

Більше нас пан на ялинку ніколи не кликав.

Тепер, коли панів нема, ніхто не взиває наших дітей дикими, а ялинка для радянських дітей щороку горить ognями по всій нашій Батьківщині, починаючи з древнього московського Кремля.